

MENADŽMENT PRIVATNE SIGURNOSTI U SUVREMENOM DOBU

DOI: <https://doi.org/10.37458/nstf.24.3.6>

Doc.dr.sc. Dragan Mišetić*

Izv.prof.dr.sc. Gordan Radić**

Sažetak: Pod aktivnošću privatne zaštitarske djelatnosti podrazumijevamo poslove zaštite osoba i materijalnih sredstava putem tjelesne ili tehničke zaštite. Tjelesna zaštita se obavlja putem zaštitara koji neposredno štite i osiguravaju konkretne osobe i imovinu, bez uporabe značajnijih tehničkih sredstava. Možemo kazati kako ne postoji država čiji sustav sigurnosti nema segment čiji su nositelji privatni subjekti u organizacijskoj strukturi, kao neovisni sudionici ovakvih aktivnosti. Ključne osobine tvrtki koje se bave privatnom sigurnošću jesu težnja za dobiti na temelju pružanja usluga (unutarne) sigurnosti i zaštite. Glavnina tvrtki iz ove industrije su manje po brojnosti osoblja. Usredotočene

* doc.dr.sc. DRAGAN MIŠETIĆ, rođen je 15.11.1969. u Breisach-am Rheine SR Njemačka. Diplomirao na Ekonomskom fakultetu u Mostaru uz mentorstvo prof.dr. sc. Frano Ljubić. Daljnje obrazovanje na području ekonomskih znanosti nastavlja uz mentorstvo prof.dr.sc. Marin Buble kod stjecanja magisterija, te uz mentorstvo prof.dr.sc. Vinko Kandžija kod stjecanja doktorata. U dosadašnjoj karijeri povezuje teorijska i praktična načela ekonomije i menadžmenta kroz angažman na Ekonomskom fakultetu Sveučilišta u Mostaru i Sveučilišta Vitez. Pored znanstvenog rada, radi u javnom sektoru (Ministarstvo obrane, Ministarstvo vanjskih poslova) te u više gospodarskih subjekata na području Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske. Stalni sudski vještak iz područja, ekonomije, tržišnih odnosa i financija, te stečajni upravitelj za područje Federacije Bosna i Hercegovina. Publicirao je više radova iz područja ekonomskih znanosti u domaćim i inozemnim znanstvenim i stručnim časopisima. Sudionik različitih konferencija i stručnih savjetovanja međunarodne naravi. e-pošta: dragan.miseti18@gmail.com

** izv.prof.dr.sc. GORDAN RADIĆ, rođen je 31.05.1976. godine u Mostaru. Diplomirani pravnik, a potom i magistar pravnih znanosti postaje na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Mostaru. Doktorirao je na polju menadžmenta iz tematike grčke dužničke krize na Sveučilištu Hercegovina. Od 2013. do 2021., u dva mandata, obnašao je dužnost dekana Fakulteta međunarodnih odnosa i diplomacije na Sveučilištu Hercegovina. Na Univerzitetu modernih znanosti – CKM, Mostar obnašao je dužnost v.d. rektora te visokoškolske ustanove. Autor je suautor i recenzent više knjiga, znanstvenih radova, članaka te sudionik mnoštva okruglih stolova i foruma međunarodne naravi. e-pošta: gordan.radic@live.com

su na suzbijanje i sprječavanje kriminalnih radnji i osiguranje od prekršaja usmjerenih protiv javnog reda i mira, kao i na usluge privatne sigurnosti na unutarnjem tržištu. Postoje i velike tvrtke ovakve naravi koje su nazočne globalno na nekim kontinentima. Menadžment privatne sigurnosti traži posebna znanja, umijeća i sposobnosti. Izazovi globalizacije, terorizma, digitalizacije i cyber napadi samo su dio suvremenih izazova za tvrtke koje se bave privatnom sigurnošću. Ovaj rad prikazuje bitne značajke tvrtki koje se bave menadžmentom privatne sigurnosti, odnosno značajnu ulogu tvrtki za sigurnost društva u cjelini.

Ključne riječi: privatna sigurnost, menadžment privatne sigurnosti, zaštita, sigurnosni menadžment, sigurnosne tvrtke.

Abstract: By the activity of private security activities, we mean the protection of persons and material resources through physical or technical protection. Physical protection is carried out through security guards who directly protect and secure specific persons and property, without using significant technical means. We can say that there is no country whose security system does not have a segment whose holders are private entities in the organizational structure, as independent participants in such activities. The key characteristics of private security companies are the pursuit of profit and the provision of internal security and security services. The bulk of the companies are small, focused on curbing and preventing criminal activity and securing against offences against public order and peace, as well as private security services in the internal market. There are also large companies of this character that are present globally on some continents. Private security management requires special knowledge, skills and competences. The challenges of globalization, terrorism, digitalization and cyberattacks are just a part of contemporary challenges for private security companies. This paper presents the essential features of companies engaged in private security management, i.e. a significant role of such companies for the security of society as a whole.

Keywords: private security, private security management, protection, security management, security companies.

Uvod

Druga polovica XX. te početak XXI. stoljeća obilježeni su promjenama koje su značajno utjecale na otadašnji svijet te pogled na njega. To razdoblje karakterizira mnoštvo događanja vezanih uz utemeljenje privatnih sigurnosnih tvrtki. Uzroke njihovog nastanka objašnjavamo kao impulsne točke ka njihovom utemeljenju i one koje su rezultirale širim društvenim promjenama. Zajedničkim djelovanjem četiri ključna čimbenika – završetak Hladnoga rata, promjene u različitim oblicima sukobljavanja i ratovanja, povećani obujam pretvorbe i privatizacije u mnogim područjima kao i koncentracija velike količine svjetskoga bogatstva kod malog postotka vrlo bogatog stanovništva, nastaju nove tržišne niše i potrebe za pojavom industrije koju zovemo industrija sigurnosti.

Okončanje Hladnoga rata dovelo je do značajnog smanjenja broja oružanih snaga, a u istom razdoblju i do porasta općih sigurnosnih ugroza suvremenog doba. Ovakvi razvoj događaja donio je povoljne uvjete za popunjavanje privatne industrije sigurnosti s osposobljenim osobama i oruđima, odnosno uz povećanje potreba i uvjeta za angažman takovih djelatnosti. Završetak Hladnoga rata rezultirao je demobilizacijom nekoliko milijuna osoba, gdje je većina od njih pronašla svoj „novi-stari” posao u tvrtkama koje se bave privatnom sigurnošću. To je imalo za posljedicu činjenicu da se mnogo više vojne opreme našlo u privatnom vlasništvu nego u državnom, a broj sukoba i trusnih područja glede novih sigurnosnih izazova se udvostručio (Litavski, 2012).

Aktualni trenutak u kojemu se nalazimo donosi nove sigurnosne izazove, intencija razvoja sigurnosti je u jačanju uz nužne odgovore na globalne probleme terorizma, migrantsku krizu, rat u Ukrajini i krvave sukobe u području Gaze između države Izrael i političko-terorističke skupine Hamas. Ne postoji demokratski organizirana i ustrojena država čiji sustav sigurnosti nema dijelove čiji su nositelji privatni subjekti u organizacijskom smislu, kao

autonomno egzistirajući čimbenik. Očigledna je uska veza i suradnja privatnih i državnih sigurnosnih sustava, temeljena na potrebama nadležnih državnih organa sigurnosnog sustava, a sukladno tim zahtjevima posebno u svakoj od država i zakonski definirana. Ovo daje potporu ovoj industriji privatne sigurnosti u njenom pozicioniranju kao integralnog i bitnog dijela koncepta Domovinske sigurnosti, odnosno integrirane sigurnosti odnosno „whole-of-society approach” kako se to u različitim jezicima naziva.

Reakcija na ugrožavanje sigurnosti tih tvrtki je privatna sigurnost organizirana i osigurana putem tvrtki koje se bave zaštitom objekata, ljudi i imovine. Privatna sigurnost podrazumijeva zaštitu ljudi, imovine, informacija i procesa poslovanja. Ovakva načelna podjela ne isključuje mogućnost miješanja i komplementarnog djelovanja dva oblika javne i privatne sigurnosti, a njihovu zajedničku bit predstavljamo žargonom uvriježenim engleskim terminom "Policing".

Obilježja tvrtki koje se bave privatnom sigurnošću

U sagledavanju uloge i značaja kako državne tako i privatne sigurnosti u suvremenom društvu ukazujemo na neke segmente koje obuhvaća privatna sigurnost i način na koji se tvrtke koje se bave ovom djelatnošću dijele.

Legitimne privatne sudionike u ovoj djelatnosti možemo podijeliti prema vrsti sigurnosnih usluga koje pružaju i modelu unutarne organizacije na: privatne vojne (private military) i privatne sigurnosne (private security) tvrtke (Stojanović, 2008.). Pojam „sigurnost” ima šire značenje od pojma vojska, obuhvaća pojam military i pojam security.

Privatne sigurnosne tvrtke možemo podijeliti na:

1. Privatne vojne tvrtke;
2. Privatne tvrtke za fizičko-tehničko osiguranje te
3. Privatne detektivske agencije.

Iako je termin „privatne sigurnosne tvrtke” u uporabi u brojnim zemalja, oko točnog značenja pojma nalaze se i mnogi prijepori. Godard definira privatne sigurnosne tvrtke kao „registriranu civilnu tvrtku koja je specijalizirana u pružanju ugovornih usluga komercijalne prirode domaćim i inozemnim klijentima glede zaštite ljudi, humanitaraca ili industrijskih kompleksa u okvirima zakona države u kojoj se takova djelatnost odvija” (Godard, 2001.). Šira definicija privatne sigurnosne tvrtke glasi: „Privatna sigurnosna tvrtka je jasno strukturirana i hijerarhijski ustrojena registrirana korporativna udruga, koja pruža usluge sigurnosne naravi, natječući se s drugim takovim tvrtkama za dobivanje poslova s drugim sličnim tvrtkama na tržištu“ (Litavski, 2012).

Najznačajnija obilježja privatnih sigurnosnih tvrtki jesu težnja za postizanjem dobiti i pružanje usluga unutarnje sigurnosti i zaštite. Većina ovih tvrtki su male, usredotočene na suzbijanje kriminalnih aktivnosti i na usluge iz polja privatne sigurnosne djelatnosti na unutarnjem tržištu.

U nekim zemljama Europske unije privatne tvrtke koje se bave sigurnošću rade poslove reguliranja parkiranih mjesta, bilježenje nepropisno parkiranih vozila, sprovođenje zatvorenika u zatvorske prostore, osiguranje zatvorskih ustanova s blažim nadzorom pa čak i bilježenje prekršajnih prijava vezanih uz odredbe o kršenju javnoga reda i mira. Do kuda se došlo, možemo vidjeti u primjerima gdje u nekim državama pripadnici privatnih zaštitarskih agencija preuzimaju ulogu policijskih službenika glede uporabe ovlasti te reguliranja radnog staža i povlastica glede ostvarivanja prava. U Litvi i Latviji, zaposlenici zaštitarskih službi imaju ovlasti uhititi osumnjičenog počinitelja kaznenog djela zatečenog „in flagranti“ ili odmah poslije izvršenja i zatim ga predati nadležnim policijskim organima (Nikač i Pavlović, 2012.)

U ne tako davnom vremenu menadžment privatne sigurnosti je smatran područjem koje se bavi upravljanjem sigurnosnim rizicima isključivo u privatnom sektoru. No, postoje brojni pokazatelji i činjenice koje idu u prilog kako to danas više nije tako.

Privatne tvrtke koje se bave sigurnosti u zemljama Europske unije su nazočne u raspodjeli proračunskih sredstava te sudjeluju u njegovom raspoređivanju. Mnoge države Europske unije sve češće izbjegavaju poslove koji su im teret i angažiraju tvrtke koje za njih obavljaju poslove temeljem potpisanih ugovora. Ovo se u praksi pokazuje učinkovitim i možemo kazati kako je to putokaz za daljnje djelovanje u ovom polju.

Organizacija sigurnosnih aktivnosti se usmjerava prema lokalnoj samoupravi gdje se dalje razrađuju planovi postupanja sukladni događajima koji se odvijaju u konkretnim razdobljima, a sve sukladno načinu postupanja i uporabe tehničke opreme. Angažiranje osoblja ovisi od toga je li tražena tvrtka ili osoba za obavljanje konkretnih djelovanja.

Zaštita osoba i tehnička sredstva su dvije različite kategorije sigurnosnih mjera. Zaštita osoba se odnosi na mjere koje se poduzimaju kako bi se osigurala sigurnost ljudi, dok se tehnička zaštita odnosi na mjere koje se poduzimaju kako bi se osigurala sigurnost imovine. Pojam zaštite imovine obuhvaća zaštitu objekata, proizvodnih hala, ureda, gradilišta, vozila, novca, drugih dragocjenosti i sl., a zaštitom osoba se smatra osiguravanje stručnjaka, menadžera, osoba koje prenose novac, povjerljivu poštu itd (Javorović, 2000.). Djelatnost zaštite osoba i materijalnih sredstava obavlja se tehničkim sredstvima i napravama čija se vrsta, namjena i kvaliteta utvrđuju posebnim propisima. Ta sredstva mogu biti različite naprave, bilo digitalne bilo mehaničke. Pod tehničkom zaštitom podrazumijeva se i omogućavanje uvjeta za sprječavanje protupravnih radnji usmjerenih prema štíćenoj osobi ili imovini, kao i razvijanje oblika tehničke zaštite, a osobito (Ljeljak i Bubalo, 2018.):

1. Protuprovalne, protuprepadne i protudiverzijske tehnike;
2. Zaštite ljudi i čovjekovog okoliša;
3. Zaštite nedopuštenog pristupa u štíćene prostore;
4. Zaštite od unošenja eksplozivnih, ionizacijskih i ostalih opasnih materija;

5. Zaštite podataka i dokumentacije te
6. Zaštite od iznošenja, odnosno otuđenja šticećenih predmeta.

Spomenuti oblici tehničke zaštite odvijaju se u šticećenom objektu te u pratnji i osiguranju kod prijevoza osoba koje se štite, novčanih vrijednosti, vrijednosnih papira i dragocjenih metala. Poslove privatne zaštitarske djelatnosti obavljaju samo registrirane i za to licencirane pravne osobe. Ovisno od razine složenosti i ovlaštenja osoba, ovu djelatnost vrše čuvari, zaštitari i zaštitari – tehničari. Tumačenje, razumijevanje i primjena pozitivnih zakonskih propisa iz ovog polja važna je za pravne osobe i tvrtke koje su dobile licencu za obavljanje djelatnosti koje su dužne obavljati kako ne bi došlo do mogućnosti nastanke štete kako na radnom mjestu, tako i prema korisnicima ovih usluga. Kako bi se postigli što učinkovitiji učinci kako za pojedinca, tvrtke tako i za širu društvenu zajednicu u cjelini, zakone iz ovog polja trebaju dobro proučiti zaposlenici i vlasnici privatnih sigurnosnih tvrtki. Posebnu pozornost trebati će obratiti i na buduće propise Europske unije koji će regulirati djelovanje umjetne inteligencije (AI-Artificial Intelligence), odnosno sustave poput Chat GPT-a.

Menadžment sigurnosti u suvremenom dobu

Pojam sigurnosni menadžment u širem smislu podrazumijeva odlučivanje o sigurnosnim ciljevima organizacijskog sustava; o načinima i sredstvima izbjegavanja nepovoljnih utjecaja koji potječu iz okruženja i samog organizacijskog sustava; smanjenje njihovih štetnih utjecaja. Sigurnosni menadžment, prema tome, označava upravljanje potencijalima usmjereno ka postizanju određenih ciljeva sigurnosti. Prema teorijskim shvaćanjima, sigurnosni menadžment podrazumijeva projektiranje i upravljanje sigurnosnim sustavom na način kojim se eliminiraju pojava prijetnji, odnosno transformacija rizika u prijetnje, mogućnost promjene uvjeta s posljedicom ugrožavanja sigurnosti poput teroristi-

čkih aktivnosti, sabotaza, špijunaža i drugih s obzirom na antropološke izvore. Sigurnosni menadžment se, uvjetno, može podijeliti na (Ljeljak i Bubalo, 2018.):

1. Menadžment u sigurnosnim organizacijama;
2. Sigurnosni menadžment u organima državne uprave;
3. Sigurnosni menadžment u javnim službama i djelatnostima te
4. Sigurnosni menadžment u dohodovnim organizacijama

Potencijale sigurnosnog menadžmenta dijelimo kako slijedi:

1. Ljudski potencijali gdje se sigurnosni menadžment oslanja na osposobljeno, profesionalno i motivirano sigurnosno osoblje koje je sposobno obavljati sigurnosne zadatke i reagirati u kriznim situacijama.
2. Materijalni potencijali gdje sigurnosni menadžment rabi različita materijalna sredstva poput opreme, oružja, prijevoznih sredstava, posebnih prostorija te sustava i tehnologija koji omogućavaju obavljanje sigurnosnih funkcija i zadataka.
3. Financijski potencijali gdje se jasno može vidjeti kako se sigurnosni menadžment financira iz različitih izvora poput proračuna, naknada, sponzorstva i donacija koji omogućavaju pokrivanje troškova sigurnosnih aktivnosti.
4. Informacijski potencijali gdje se sigurnosni menadžment oslanja na različite informacije, podatke, izvješća, analize i obavještajne informacije koje omogućavaju donositi informirane i utemeljene odluke vezane uz akcije povezane sa sigurnosti.
5. Organizacijski potencijali gdje sigurnosni menadžment posjeduje temelje u različitim organizacijskim elementima poput strukture, kulture, strategije, ciljeva, politike, procedura i standarda koji omogućavaju koordinirano i učinkovito djelovanje sukladno sigurnosnim zahtjevima i očekivanjima.

Danas se ne može zamisliti niti jedna suvremena tvrtka ili grupacija u kojoj ključni menadžment ne pridaje veliki značaj sigurnosnom menadžmentu na svim razinama donošenja važnih poslovnih odluka. Naime, funkcija menadžmenta nije vezana samo za fizičku i tehničku zaštitu tvrtke ili grupacije, kako se donedavno promatrao sigurnosni menadžment. Pored uobičajenih sigurnosnih funkcija, sigurnosni menadžment danas prikuplja, obrađuje i dostavlja mnoge važne podatke ključnom menadžmentu. Može se ticati procesa zapošljavanja, srodne tvrtke koja se pojavljuje na tržištu, organizacije koja s njom usko surađuje i sl.

Jedna od najvažnijih funkcija sigurnosnog menadžmenta je pribavljanje točnih fakata glede mogućih rizika ili oblika ugrožavanja, kako same tvrtke tako i radnika iste. Prikupljeni podatci i informacije sigurnosnog karaktera su temelj za izvođenje kvalitetne sigurnosne procjene, a na temelju nje i sačinjavanja kvalitetnih planova poduzimanja aktivnosti kako bi se spriječile neželjene posljedice po tvrtku ili grupaciju, njihovu imovinu, interese i zaposlenike.

Podatci koji upućuju na kriminalne oblike ugrožavanja svakako zaslužuju osobitu pozornost, bilo se radi o ugrožavanju izvana ili iznutra. Kvalitetan sigurnosni menadžment kod dobre organizacije, podjele poslova, procjenjivanja i planiranja, pravovremeno će prepoznati eventualne oblike ugrožavanja, izvršiti procjenu sigurnosne situacije, isplanirati potrebito za sprječavanje i presijecanje određenog kriminalnog djelovanja i u suradnji s nadležnim državnim organima poduzeti mjere vezane uz otkrivanje, pronalaženje i uhićenje počinitelja kaznenih djela.

Zaključak

Privatna sigurnost definicijom predstavlja polje koje se bavi zaštitom ljudi, imovine i informacija od različitih prijetnji i rizika. Privatna sigurnost može i treba biti razvojni potencijal društva u obliku industrije privatne sigurnosti koja treba dati puni doprinos stabilnosti, sigurnosti i povjerenju fizičkih i pravnih osoba, kao i poštivanju ljudskih prava i temeljnih sloboda. Privatna sigurnost podržava javnu sigurnost te treba blisko surađivati s državnim

institucijama. Činjenica je da privatne sigurnosne tvrtke doživljavaju stalni rast. Uzimajući u obzir narav ove industrije, može se postaviti važno pitanje: odnose li se aktivnosti privatne i korporativne sigurnosti, isključivo na privatno, točnije obuhvaćaju li i javni interes? Aktualna situacija u ovom polju ukazuje na činjenicu kako ova industrija nadilazi isključivo privatno područje djelovanja te zauzima određena polja i javnog djelovanja.

Uzimajući u obzir cijeli kontekst, nemoguće je uobličiti strogo razgraničenje privatnog i javnog sektora u odnosu na zaštitarsku djelatnost. Privatizacija u polju sigurnosti je općeprihvatljiv trend na globalnoj razini. Privatna sigurnost omogućava učinkovitiju zaštitu vitalnih vrijednosti cjelokupnog društva, gdje se državi još ne oduzimaju, nego se što više i potiču, nadzorne funkcije sektora privatne sigurnosti.

Opcije privatnog sektora sigurnosti su široko postavljene. Ovo ide u prilog shvaćanjima gdje privatna sigurnost ne obavlja djelatnost isključivo kao servis privatnih interesa, nego i uključuje znatno veći broj čimbenika. U vrijeme dok se pitanje unutarnje sigurnosti strateški poima i opredjeljuje na jačanje rada policijskih organa, njihovu tehničku opremljenost i obuku, privatna sigurnost kroz to dobiva sve značajnije mjesto i ulogu, tako da postaje nezamjenjivi dio sustava sigurnosti u cjelini.

Najznačajniju ulogu i u pravilnoj primjeni zakonskih odredbi igraju odgovorne osobe i stručno osoblje koje rukovodi, planira i nadzire rad zaposlenika privatnih sigurnosnih tvrtki. U konačnici ovoga zaključka ne smijemo zanemariti i neizbježni tehnološki razvoj digitalnoga svijeta, a samim time i digitalne sigurnosti. Digitalna sigurnost mora težiti stvaranju digitalnog suvereniteta šticećenih objekata i osoba, jer dosadašnji oblici zaštite ne jamče učinkovitost zaštite. Jedan od velikih izazova u sektoru sigurnosti je kiber sigurnost. Poduzeća se susreću s brojnim različitim prijetnjama koja dolaze iz digitalnog svijeta, poput napada na izgrađene sustave (phishinga, ransomwarea) koji mogu urušiti poduzeća i nanijeti gubitke s nesagledivim posljedicama. Privatna zaštita i korporativna sigurnost s novim sigurnosnim izazovima

u suvremenom dobu dobiva sasvim nove obrise. Uzimajući sve navedeno uz složenost sustava sigurnosti, privatna sigurnost kada upotpuni sve navedene elemente može dati svoj puni doprinos ispunjavanja potreba i zahtjeva domovinske sigurnosti.

Literatura:

1. Tatalović, S., Grizold, A. i Cvrtila, A. (2008). Suvremene sigurnosne politike. Zagreb: Golden marketing.
2. Isak, R., (2021). Privatna sigurnost – u teoriji i praksi. Tešanj: Planjax komerc.
3. Ahić, J. (2009). Sistemi privatne sigurnosti. Sarajevo: Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije.
4. Goddard, S. (2001). The private military company: A legitimate international entity within modern conflict, a thesis presented to the faculty of the U. S. Army command and General Staff college. Fort Leavenworth, KA, USA: University of New South Wales.
5. Javorović, B.: Defendološke osnove sigurnosti na radu. – Rad i sigurnost, 4, 2000, 3, str.183 – 214.
6. Litavski, J. (2012). Izazovi privatnog sektora bezbednosti. Beograd: Centar za evroatlanske studije.
7. Turek, F. (1999). Globalizacija i globalna sigurnost. Zagreb: Interland.
8. Ljeljak, H., Bubalo, S. (2018). Menadžment privatne sigurnosti. Banja Luka: Centar modernih znanja.
9. Nikač, Ž. i Pavlović, G., (2012). Pravo privatne bezbednosti. Beograd: Kriminalističko-policijska akademija
10. Stojanović, S. (2008). Privatne bezbednosne kompanije u Srbiji – prijatelj ili pretnja. Beograd: Centar za civilno vojne odnose.

